

ГКОУ РД «Бабаюртовская средняя школа-интернат №11»

УТВЕРЖДАЮ
Директор школы: *И. М. Омаров*

2019 г.

Ачыкъ дарс "Бир жынслы уьюрлер"

Онгаргъан
къумукъ тилден дарс
береген муаллим: Алиева З.К.

Бир мезгил

Дарсны мурады : билимин тергев.

1. Бир жынслы уьюрлер деген темадан алгъан билимлерин тюз къоллап болмакъ.
2. Берилген текстлердеги бир жынслы уьюрлени тюз къоллап болмакъ.
3. Бир жынслы уьюрлердеги токътав белгилени тюз къоллап билмек.
4. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы схемаларын этип билмек.
5. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы къошма жумлалардан айырып билмек.

Къумукъ халкъны сёз хазнасындан.

«Ана тил азса , халкъ азар» (айтыв)

«Халкъыбызгъа, элибизге юрек салып, шону бил:
адам болмакъ учун бизге тарыкъ азиз ана тил»

(М. Атабаев)

«Ана тилин билмейген ата юртун танымас»

(И.Керимов)

«Жавгъар ташланы бары

Денгиз тюпде жувулар

Къумукъ сёзню жавгъары

Кёп ойлашса тувулар» (Ш.Альбериев)

Теорияда токътав

1. Бир жынслы уьюрлер деп нечик уьюрлеге айтыла?
2. Нечик токътав белгилени кёмеклиги булан айрыла бир жынслы уьюрлер?
3. Бир жынслы уьюрлени арасында не йимик байлавучлар кьоллана?
4. Къайсы байлавучлар бир керен кьолланса, токътав белги салынмай?
5. Къуршайгъан сёз бир жынслы уьюрлени алдында кьолланса, нечик токътав белги салына?
6. Къуршайгъан сёз бир жынслы уьюрлерден сонг кьолланса, не йимик токътав белги салына?

Топлангъан сынавлар

1. Биринчи тапшурув: жумлаланы ичинден бир жынслы уюрлери булангъыларыны номерин яз

1) Биринчи гюнокъ абам мен сюеген бишлакъ чудулар этди.

2) Тамазалар, къарт къатынлар, къызлар ва яш уланлар гелгенлени арагъа алдылар.

3) Шайтан ел чыкъды, чангны гъавагъа гётерди, къойлар мангырады ва уьюркдю.

4) Колхозда язбашны орталарында болгъан уллу янгурну унутуп да битмей эди

2. Экинчи тапшурув: жумладагъы салынмагъан токътав белгилени салыгъыз.

Игит шагъарлар Москва Волгоград Севастополь Одесса булар бары да парохатлыкъ болсун учун къаст этелер.

3. Учюнчю тапшурув: бир жынслы уюрлени тюбюне гъыз тарт.

Марям гъалекленди, сув бойлап оър-эниш ёртду, Баширни опуракъларына урунду, оланы къучагъына алды.

**Сиз билемисиз? Биле бусагъыз тез
айтывланы битдиригиз.**

1. Гёз къркъач, кърол
2. Болгъан ишге болат
3. Аз сёйле, кёрп
4. Сув гичиники , сый
5. Гишиге кърюу кързгъан, оърю тюшер
6. Пастан бишди , салкърын.....
7. Илму харжлагъан сайын

**Яратывчулукъ бёлюк: берилген
жумлаланы битдиригиз.**

1. Бизин районгъа гиреген юртлар:.....
2. Жумланы экинчи даражалы уюрлерине
гире:.....
3. Дагъыстанны озенлери:.....
4. Къумукъ тилде чыгъагъан журналланы
атлары:.....
5. Къумукъ шаирлер.....
6. Къумукъ тилге ошайгъан тиллер:.....

Тест : сұаллағъа жавап

1. Бир жынслы уьюрлер деп нечик уьюрлеге айтыла?

а) Ким? Не? деген сораулағъа жавап береген сөзлер.

б) Иесин ачыкъ этип гелеген сөзлер.

в) Бир йимик сораулағъа жавап бере, бир тил гесимден этиле, жумланы бир уьюрю болуп геле.

2. Бир жынслы уьюрлер нени кёмеги булан бир бирине байланма бола.

а) Интонацияны кёмеги булан.

б) Интонацияны ва байлауучланы кёмеги булан.

в) Тоқътау белгилени кёмеги булан.

3. Къайсы байлауучланы алдында гъар заман тоқътау белги салына.

а) ва, да , де

б) я, яда, не, не де

в) тек , амма

**4.Къайсы байлавучланы алдына бир керен
къолланса токътав белги салынмай**

а) ва, да , де б) я, яда , не , не де

в) тек , амма

**5.Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы
тап.**

**А) Уллубийни арт вакътилерде азып гёрюнеген
сыпатына етилик лампаны ярыгъы бираз
къызыл ренк бере.**

**Б)Атам бухари бёркюн гийди, гюмюш белбавун
байлады, алтын сагъатын такъды ва шагъарда
яшайгъан уллу агъасын гёрме гетди.**

**В) Аманхор сарайны ичине гирип болса ,
муратгъа етишмеге къыйын болмажакъ:
сарайны ичи Аманхоргъа бек таныш.**

Дарсны жамын чыгъарыв.

Яшлар , сиз дарсда бек арив ортакъчылыкъ этдигиз . Шо саялы мен бары да ортакъчылыкъ этген охувчулагъа «Баракалла кагъыз» берме сюемен. Яшлар , сиз билемисиз. Кёп-кёп язывчулар озлени асарларыны тилин бай этмек учун, ачыкъ этмек учун, охувчугъа таъсирли этмек учун бир жынслы уьюрлени къоллай. А Жачаевни «Арта» деген шиърусу да шолайлардан. Дарсны мен шо шиъру булан битдирмеге сюемен.

Арта

Арта машинлер , арта.

Айланагъа бек къара:

Ажайып гючлю тарта,

Ажайып гючлю бара.

Билим алгъанлар арта.

Алим болгъанлар арта,
Тёшден юрекни алып,
Тёшге салгъанлар арта.
Арта яп-янгы гентлер,
Арта шагъарлар , юртлар?
Арта янгы негетлер,
Арта янгы умутлар.
Алапалар да арта,
Яшав яхшылыкъ тарта.
Артгъангъа атив ойлар
Арта агъанлар, тойлар.
Бары затны санасакъ,
Барагъан гючлю артып,
Арыма тюшер эди,
Айлар булан чорт тартып.
Артагъан бары затны
Бир зат татывун ала:
Кемий тувагъан яшлар,
Бешиклер аз чайкъала.